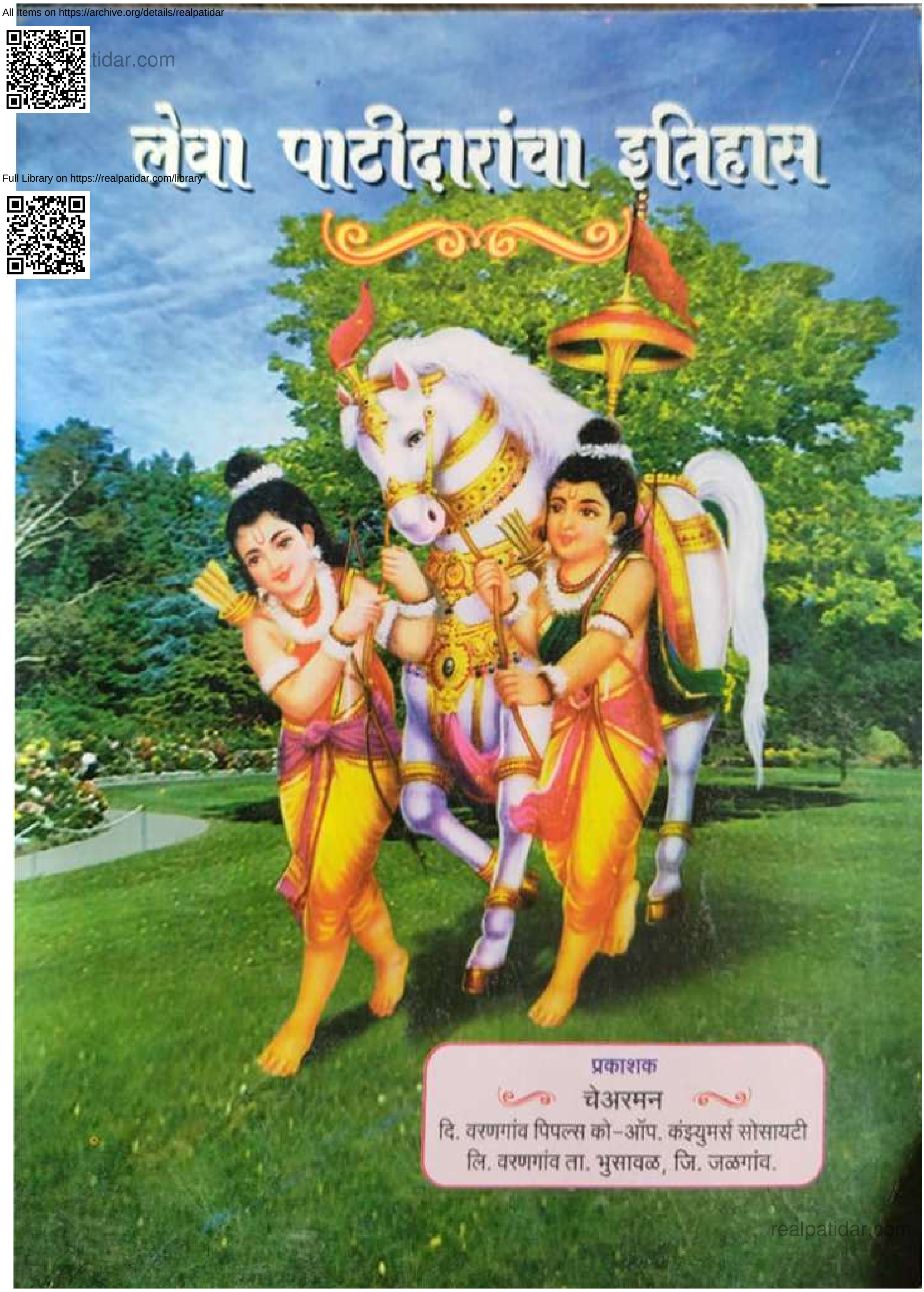
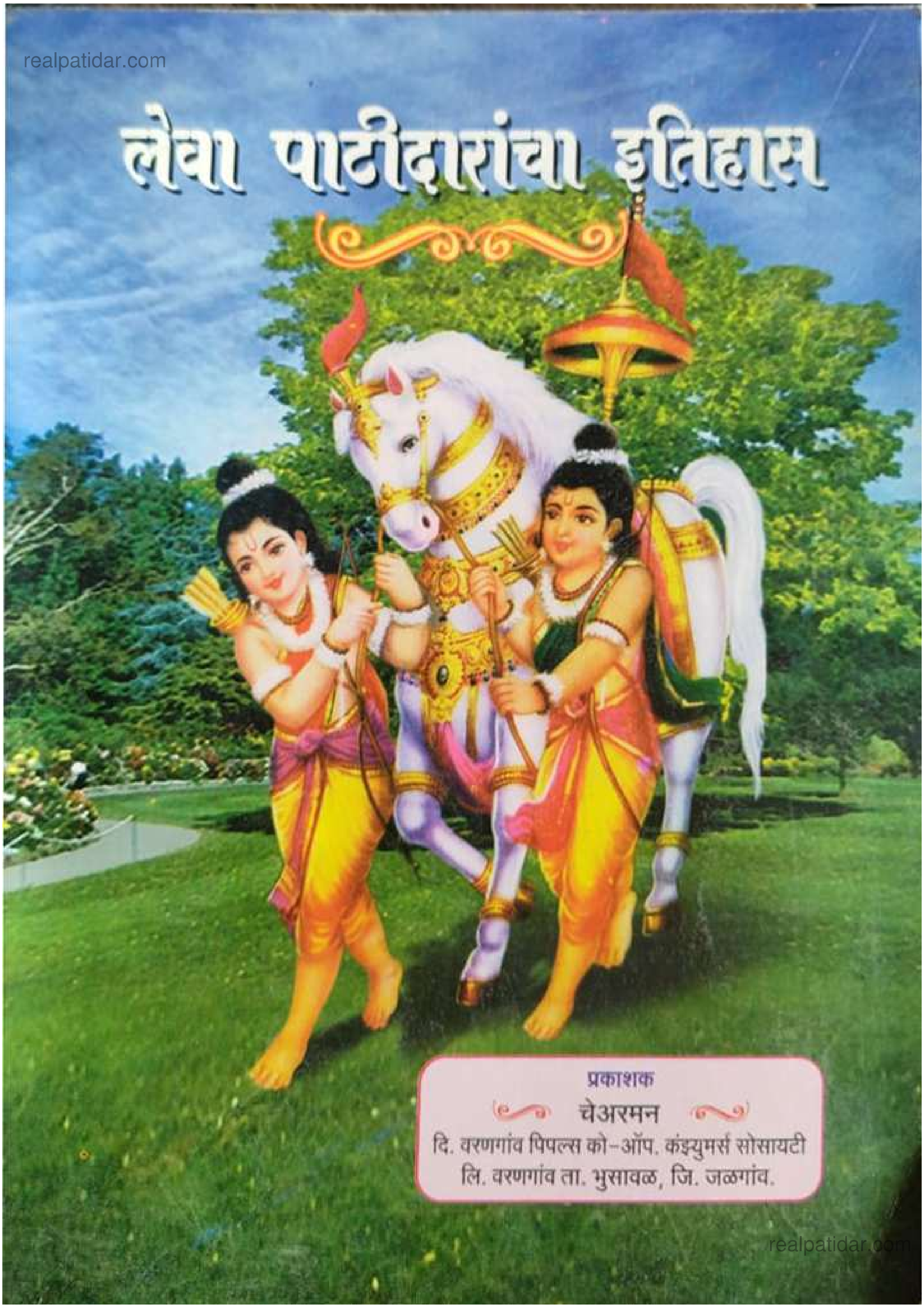

लेवा पाटीदारांचा इतिहास
प्रकाशक
चेअरमन
दि. वरणगांव पिपल्स को-ऑप. कंझ्युमर्स सोसायटी
लि. वरणगांव ता. भुसावळ, जि. जळगांव.

2004 -Leva Patidarancha Itihas -Relevant Pages (1234)



लेवा पाटीदारांचा इतिहास

शंकर विठोबा पाटील

बी.ए.बी.टी., राष्ट्रभाषा कोविद्

मूल्य : रु. १२५/-

❊ प्रकाशक ❊

चेअरमन

दि वरणगाव पिपल्स को-ऑप.कंझ्युमर्स सोसायटी लि. वरणगा

ता.भुसावळ जि.जळगाव

फोन नं. (०२५८२) २६२४५८

कुणबी क्षत्रिय सुर्यवंशी लेवा पाटीदार उर्फ लेवा कुणबी ह्या मराठी भाषिक समाजाचा साद्यंत व साधा माहिती देणारा मराठी भाषेतील आद्य व एकमेव इतिहास ग्रंथ.

१) पुस्तकाचे नाव	:-	लेवा पाटीदारांचा इतिहास
२) लेखकाचे पूर्ण नाव व पत्ता	:-	शंकर विठोबा पाटील, मु.+पोस्ट=दुधलगाव बुद्रूक, ता.मलकापूर जि.बुलढाणा (महाराष्ट्र) पीन-४४३१०१ फोन - (०७२६७) २५२०२५
३) पुस्तकाचा विषय	:-	लेवा समाजाचा इतिहास
४) प्रकाशकाचे नाव व पत्ता	:-	दि वरणगाव पिपल्स को-ऑप.कंझ्युमर्स सोसायटी लि. वरणगाव ता.भुसावळ जि.जळगाव संचलित ऑफसेट प्रिंटींग प्रेस, ज्ञानेश चेंबर्स, विठ्ठल रुखमाई नगर, तपतकठोरा रोड, वरणगाव ता.भुसावळ जि.जळगाव (महाराष्ट्र) फोन नं. (०२५८२) २६२४५८
५) अक्षर जुळणी व मुद्रकाचे नाव व पत्ता	:-	दि वरणगाव पिपल्स को-ऑप.कंझ्युमर्स सोसायटी लि. वरणगाव ता.भुसावळ जि.जळगाव संचलित ऑफसेट प्रिंटींग प्रेस, ज्ञानेश चेंबर्स, विठ्ठल रुखमाई नगर, तपतकठोरा रोड, वरणगाव ता.भुसावळ जि.जळगाव (महाराष्ट्र) फोन नं. (०२५८२) २६२४५८
६) मुद्रणालय (पुर्ण पत्ता)	:-	कंझ्युमर्स ऑफसेट, ज्ञानेश चेंबर्स, विठ्ठल रुखमाई नगर, तपतकठोरा रोड, वरणगाव ता.भुसावळ जि.जळगाव (महाराष्ट्र) फोन नं. (०२५८२) २६२४५८ वरणगाव ता.भुसावळ जि. जळगाव
७) प्रकाशनाचे स्थळ व प्रकाशनाची तारीख	:-	
८) पुस्तकाचे मूल्य	:-	१२५/- रुपये
९) पृष्ठ संख्या	:-	३२३
१०) आकार		१/५ डेमी साईज

११) आवृत्ती	:-	३ री, सन २००४ (आवृत्ती १ ली १९९९)
१२) एकूण प्रतींची संख्या	:-	३०००
१३) © सर्वहक्क लेखकाचे स्वाधीन आहेत.		लेखकाचे परवानगीवाचून यातील मजकूर पुनर्मुद्रित करता येणार नाही.
१४) मुद्रक	:-	दि वरणगाव पिपल्स को-ऑप.कंझ्युमर्स सोसायटी लि. वरणगाव संचलित ऑफसेट प्रिंटींग प्रेस, ज्ञानेश चेंबर्स, विठ्ठल रुखमाई नगर, वरणगाव ता.भुसावळ जि.जळगाव (महाराष्ट्र) फोन नं. (०२५८२) २६२४५८
१५) ग्रंथ विक्री केंद्र	:-	दि वरणगाव पिपल्स को-ऑप.कंझ्युमर्स सोसायटी लि. वरणगाव ता.भुसावळ जि.जळगाव
१६) मुद्रक शोधक	:-	श्री. अनिल घनशाम परदेशी, वरणगाव

⊠⊠⊠



वा. ना. देशपांडे या लेखकांनी ह्या पंथीय साहित्याचे बरेच संशोधन केले. तसेच माझे साहित्यिक मित्र - डॉ. अण्णासाहेब अडसोड, महानुभाव विश्वभारती, नांदगाव खंडेश्वर (अमरावती) पिन-४४४७०८, महाराष्ट्र (भारत) यांनाही भेटल्यास माहिती मिळू शकेल.

वारकरी पंथाचे अगोदर पुरोगामी परिवर्तनाचे कार्य व प्रभावी साहित्यनिर्मितीचा प्रारंभ या पंथाने केला. वर्णाश्रमातील विषमता घटविण्याचे कार्य व एतेद्देशीय मराठीस धर्मपंथभाषा स्थान देण्याचे कार्य यामुळे हा पंथ एकेकाळी लोकप्रिय ठरला होता. स्त्री-शिक्षणाचा प्रारंभही यांनी केला होता.

श्री. सत् पंथ संप्रदाय (उर्फ पीराणा पंथ) :- इ.सन १५ व्या शतकाच्या मध्यास "इमामशहा" महाराज नावाचे एक प्रसिध्द औलिया होऊन गेले. यांचा जन्म हिजरी सन ८५६ म्हणजे इ.सन १४५२ मध्ये पंजाबात "उंच मूलतान" गावी झाला. इमामशहा हा कबरुद्दीनच्या तिसऱ्या बायकोचा तिसरा पुत्र होय. त्याचे मूळ नाव सैय्यद अब्दूल रहिम होते. तारुण्यात त्यांना "इमाम" म्हणत. पुढे त्याचे शिष्य लोक त्याला "इमामशहा" म्हणू लागले. त्याने सत्पंथी लोकांचे मुख्य आणि परम पवित्र तीर्थस्थान "पीराणा", "इमामपूर, "हेमपूर", "निष्कलंकीधाम", कुमारिका क्षेत्र वगैरे नावाने ओळखतात. सत्पंथ संस्थापक इमामशहास १. संत भाभाराम, २. साध्वी कीकीबाई, ३. संत नायाकाका, ४. संत शाणाकाका हे चार मुख्य शिष्य होते. इमामशहानंतर संत शाणा काका हे पीराणा येथील गादीवर बसले होते. या गादीवरच गादीपती म्हणून बसत आले. सत्पंथात पाचीया, सातीया , आठीया हे भाग आहेत. इमामशहा स्वत: सय्यद फकीर होते.

सद्गुरु इमामशहानी मुलतानच्या खोजापुढे शपथ घेतली की, मी एकाही मुसलमानाला उपदेश देणार नाही, व ते वचन त्यांनी जन्मभर आचरणात आणले.

सत्पंथ घटपाट पूजा विधित घृताच्या तीन ज्योती लावून त्याचे एकरूपतेने, ध्यान करणे ही निर्गुणोपासना व कलश घटपाट पूजाविदी आहे. कलियुगात पश्चिम दिशा पूजनीय, ध्यान करण्यास श्रेष्ठ मातीचा घटपाट, कलशपूजा व अवतार पात्र एकच श्री निष्कलंकी नारायण होय. कलियुगात प्रेत संस्कार क्रिया दफन पध्दतीने करतात. शुक्रवार चंद्रदर्शनाचे व्रत उपवास करणे, भूमीदाग (दफन) करणे हा आचार आहे.

सय्यद इमामशहाप्रणित मार्गाच्या आचारणामुळे त्यांना बाटलेले मुसलमान समजून त्यांची विटंबना झाली. त्यांच्याशी रोटी-बेटी व्यवहार बंद करून त्यांची मानहानी केली. कित्येक ठिकाणी गुप्त रीतीने ही पंथ पाळण्याची अंध परंपरा आहे. समाजातील उच्चभ्रू लोकांनी या ज्ञानमार्गाची उपेक्षाच केली. इतर समाजबांधवांनी त्यांचा तिरस्कार करून अवहेलना केली.

या पंथाच्या अनुयायात हिंदूच आहेत. त्यात लेवा, कडवा, पाटीदार, मराठा, गुजर, राजपूत, भावसार, माळी, बारी, कासार, सोनार, राणा, काछीया, कोळी, रबारी, जाती असून कच्छ, सौराष्ट्र भावनगर, खंबात

उत्तर गुजराथ, साबरकाठा, दक्षिण गुजराथ, काठा विभाग, खानदेश, मध्यप्रदेशात नेमाड विभाग व बनास काठा, विदर्भात आकटे, अंजन भागात या पंथाचे अनुयायी आहेत. पिराणा हे मुख्य तीर्थ व गुजराथमध्ये भाभाराम (देव), कीकीबाई (रूण), नायकाका (कुकस), ही तीर्थे आहेत. व भावनगर अंगीया, कादिया, खंबात आवारवल, सुरत, वडाली गावी यांची मंदिरे आहेत. शिक्षित समाज यापासून बराच दूर राहतो. या पंथाची सविस्तर माहिती फैजपूरच्या मंदिरात मिळते. अहमदाबादपासून ११ मैलावरील पिराणा गाव या पंथाचे मूळ स्थान आहे.

पीरशमच्यानंतर पीर सदरुद्दीनपासून जे लोक इस्लामी धर्म प्रसारार्थ भारतात आले त्यांनी त्यांच्या धर्मप्रसाराच्या विशिष्ट पध्दतीला "सत्पंथ" हे नाव दिले.

इमामशहाच्या शिष्यसमुदायाचा "इमामशाही" पंथ किंवा "सत्पंथ" किंवा "पीराणा" पंथ याचे अनुयायी फक्त हिंदूच आहेत.

प्रत्येक शुध्द द्वितीयेस चंद्रदर्शन, उपवास, पूजाविधी असतो. शुक्रवारी चंद्रदर्शन झाल्यास गुरुवार व शुक्रवार असा दोन दिवस निरंकार, निर्जल उपवास करतात. दसवंत (स्वकष्टार्जीत कमाईचा दहावा भाग), सुक्रित (विसावा भाग) पुजेत गुरुमुखीच्या हस्ते धर्मास अर्पण करतात.

काहींच्या मते २७ सफर ८४४ हिजरीत जन्म व २५ रमजान ९१९ हिजरीस मृत्यु झाला असे मानतात. "तवारीखे पीर" च्या लेखकाने हिजरी सन ८५६ तारीख २७ माहे रबी उस्मानीत दर्शविला आहे. इमामशहा गुजराथेत हिजरी सन ८६३ ते ९१७ म्हणजे इ.स १४५८ ते १५११ या काळात महंमद बेगडाचे कारकिर्दीत आले. कबरुद्दीनच्या सात बायकापासून त्याला अठरा अपत्ये झाली. त्यापैकी तिसऱ्या पत्नीचा हा तिसरा मुलगा होय. हे दिल्लीस गेले तेव्हा तेथे बहलोल लोदी या धर्मवेड्या अफगाणाचे राज्य होते. बॉम्बे गॅझेटियर, हिस्ट्री ऑफ गुजराथ, श्री सत्पंथ संप्रदाय स्वरूप व कार्य लेखिका - सौ. ज्योति सुरेश पाटील, सद्गुरु इमामशहा महाराज जीवनवृत्तांत या ग्रंथातून इमामशहाचे चरित्र कळते. इमामशहांनी दिल्ली ते भोपाळ, इंदूर निमाड, बऱ्हाणपूर, खानदेश, सोनगढ, लाछोरा, नवसारी, सुरत कानम, खंबायत, भावनगर, जुनागड, राजकोट, बडोदा, पेटलाद, देवा या भागात यांनी सत्पंथ प्रचार केला. रमजू कसाई, गोजरी अहिरण, मनरवाडी अहिर येथेही ते गेले.

संत इमामशहाला बाई बुढाई नावाची एक बहीण होती. संत इमामशहाची अकरावी पिढी हल्ली विद्यमान आहे.

गुजराथेत अहमदाबादापासून सात कोसावरील ग्रीमथा गावी अवर्षण काळात त्यांनी पावसाचा योग सांगितला, व त्याचप्रमाणे योगायोगाने पाऊस पडला. त्यामुळे तेव्हापासून त्या अवर्षणग्रस्त लोकांची यांचेवर

दृढ श्रध्दा बसली. यांच्या ज्येष्ठ मुलास महंमद बेगडाची कन्या दिली होती. शिक्षापात्री, मूलबंध, गोरवाणी, योगवाणी हे यांचे धर्मग्रंथ आहेत.

या गादीवरील हल्लीचा धर्मगुरू एक लेवा पाटीदार बालब्रह्मचारी साधू असून त्यास काका म्हणतात (बॉम्बे गॅझेटियर व्हॉल्यूम चार पहा.)

गुजराथेत जन्मलेल्या या पंथात लेवा पाटीदार जास्त आहेत. गुजराथेतून लेवा पाटीदार खानदेशात या पंथासह इकडे आले. बऱ्हाणपूरजवळील, बहादूरपूरमधील उरुसात बरेच जातीधर्मीय असतात. खानदेशात सुमारे १०० कुटुंबे सत्पंथीय आहेत. इ.सन १९२३ चे सुमारास फैजपूर तालुका यावल, जिल्हा जळगाव येथील आत्मानंद ब्रह्मचारी हिंदू साधूने ह्या पंथाविरुध्द लोक जागृती केली, तेव्हा सत्पंथानुयायी आनंद लहानु किरंगे यांनी इ.पि.कोड कलम २९८ व ५०० या कलमाखाली जळगावचे कोर्टात फिर्याद दाखल केली होती. आरोपीवर गुन्हा शाबित होऊन त्यास ५०० रु. दंड झाला व तो मुंबई हायकोर्टात कायम राहिला. त्या खटल्याची सर्व हकीगत "सत्पंथ विजय" (आत्मानंदावरील फौजदारी खटला). प्रकाशक - नाटू देवराम महाजन, फैजपूर सन १९२६ या लेवा पाटीदारांचे ग्रंथात सविस्तर पहा.

सत्पंथीय फिर्यादी आनंदा वल्लभ लहानु किरंगे उमर ३६ जात लेवे पाटीदार या फैजपूर ता. यावल, जि.जळगांव विरुद्द बदरिकाश्रम ज्योर्तिमठस्थ नंदलाल संप्रदायी आत्मानंद ब्रह्मचारी, खंडेरावची वाडी मु.फैजपूर ता.यावल, जि.जळगाव जात हिंदू या आरोपीविरुध्द गुन्हा इंडियन पीनल कोड कलम १५३ अ, २९८ व ५०० प्रमाणे फिर्यादी कोर्टात फौजदारी तारीख ९ जानेवारी १९२३ रोजी दाखल करतो.

भोरगाव लेवा पंचायतीत ५००० जातभाईचे उपस्थितीत भोरगाव पंचायतीचे व्यवस्थापक श्री. भिकू पाटील कुटुंबनाईक यांनी पंचायतीची कार्यवाही सभेत वाचून दाखविली. सत्पंथी लोक गावाच्या उत्तरेला व इतर पाटीदार दक्षिणेला मुडदे गाडतात, अशी फिर्यादीची ता. ४-५-१९२३ रोजी श्री. जी.एस.राजाध्यक्ष मॅ.वर्ग, पूर्वभाग यांचे कोर्टात जबानी झाली होती. व आमच्या पंथीयास पूजास्थानी म्हणजे धर्मशाळेत हिंदू देवांच्या मूर्ती नसतात. जळगावच्या प्रबोधचंद्रिका या वर्तमानपत्रात ता. ४ डिसेंबर १९२२ च्या अंकात पान ६ वर हा धर्म मुसलमानी धर्माचा भाग आहे. ही गोष्ट ता. १३-२-१८८३ रोजी धुळे कोर्टात शाबित झाल्याचे म्हटले आहे. लेवा हिंदूनी सत्पंथीयांशी रोटीबेटी व्यवहार करु नये असे त्यात आवाहन केले होते. ता. २४-१२-१९२२ रोजी समस्त लेवा पाटीदार भोरगाव पंचमंडळी व कुटुंबनायक मुक्काम पाडळशे यांची रविवार ता. २४-१२-१९२२ रोजी सभा झाली. त्यामध्ये सत्पंथी धर्म हा वैदिक धर्मबाह्य आहे म्हणून तो धर्म जातीच्या सर्व लोकांनी सोडावा असे आवाहन केले. ते न मानणाऱ्या ९१ लेवा पाटीदारांना भोरगाव पंचायत पाडळशे यांनी जाती बहिष्कृत केले होते.

आत्मानंद गुरू प्रेमानंद जात-ब्राह्मण, उमर ३०, राहणार फैजपूर, हा आरोपी होता. प्रेत संस्कारात हिंदूचे डोके दक्षिणेस व तोंड पूर्वेला तर सत्पंथीयांचे डोके उत्तरेला व तोंड पश्चिमेला असते. मेहेरबान जी.एस.राजाध्यक्ष मॅजिस्टेट वर्ग १ प्रांत मॅजिस्ट्रेट, पूर्वविभाग खानदेशचे जळगाव कोर्टाचा निकाल, खटला नं.१२, सन १९२३, सरकार विरुध्द आत्मानंद गुरू प्रेमानंद ब्रह्मचारी वस्ती फैजपूर कलम ५०० इ.पि.कोड :- सत्पंथीय हे लेवा पाटीदार या कुणबी जातीचे हिंदू आहेत. सत्पंथाचे चार-पाच उपपंथ आहेत. त्यापैकी अहमदाबाद जिल्ह्यातील गिरमथा गावच्या या पंथ संस्थापक इमामशहा चे या पंथाचे आद्यपीठ अहमदाबाद जिल्ह्यात पिराणा येथे ठेवले. तोताराम बंधु (भारंबे) महाजन उपाध्यक्ष फैजपूर नगरपालिका या सत्पंथी इसमास पंचायतीने २१३६ रु. दंड केला. संवत १९७५ ला जातीबाहेर टाकले. सत्पंथीय लोक हिंदू पध्दतीच्या उलट बाजूने मृतास पुरतात; रमजान व मुसलमानी रोजे पाळतात. ते नमाज पडतात. पिराणा येथे जातात. कुराणातून ते कलमा म्हणतात असे आरोपीचे म्हणणे आहे. लेवा पाटीदारांचा कुटुंबनायक भिका सवंदू पाटील हा सत्पंथी तोताराम बधु (भारंबे) चा नातेवाईक आहे. सत्पंथी लोकांचा प्रमुख काका लक्ष्मण करमसीच्या मते शिक्षापात्री, मूळबंध, व गुरूयामी हे यांचे पूज्यग्रंथ आहेत. गुजराथ गॅझेटियर खंड ९, भाग १ व अहमदाबाद गॅझेटियर, पान २२८, २९० मुंबई इलाख्यातील फिरत्या टोळ्या व जाती खंड २, पान १५५ बॉम्बे रिपोर्टर, पान १५८ यांचा विचार केल्यावर कोर्टाच्या मते यांना कैदेच्या शिक्षेची जरुरीनाही. आरोपीस ५०० रूपये दंड व तो दिल्यास तीन महिन्याची साधी कैद सुनावली. ता.१५-११-१९२३ यावर धुळे येथील खानदेश सेशन जज्जचे कोर्टात क्रिमिनल अपील नंबर १७८ सन १९२३ चे अपिलाच्या निकालात वरील कोर्टाच्या निकालानुसार तो अपराध व ती शिक्षा कायम करतो असे जे स्कॉटमन सेशन जज्जने निकाल दिला.

आरोपीने मुंबई हायकोर्टात रिव्हीजन अर्ज नंबर १७५ सन १९२४ आनंद गुरू प्रेमानंद व ११ फैजपूर, अर्जदार विरुध्द सरकार तारीख ९ जून १९२४ यावर एस.जी.देसाई एस.ए.४मोबेड जिल्हा, अॅड डेप्युटी रजिस्टर व डी.आर.वाघ असिस्टंट शिरस्तेदाराच्या सह्या आहेत.

ह्या दाव्याचे मुंबई हायकोर्टाच्या निकालात आत्मानंद गुरू प्रेमानंद अर्जदार विरुध्द सरकार ह्या खटल्यात हायकोर्टाचा हुकूम रिव्हिजनचा फौजदारी अर्ज नं. १७५, सन १९२४, कोरम :- शहा अॅक्टींग चीफ जज्ज व फॉसेटजज्ज यांनी काढून टाकले, सही एन.डी.चंद्र, रस्टीटर यांचे मुंबई हायकोर्टचे मुंबई ता. २५-६-१९२४ रोजी निकालपत्र सही शिक्क्यानिशी दिले आहे. सदर माहिती श्री सत्पंथ स्वरूप व कार्य लेखिका - सौ. ज्योति सुरेश पाटील जळगाव व सत्पंथ विजय (आत्मानंदावरील फौजदारी खटला) प्रकाशन नाटू देवराम महाजन, फैजपूर आवृत्ती सन १९२६ आधारे दिली आहे.

या दरम्यान कच्छी पाटीदार रामानी, शांखला, खुरानी, भवानी लिंबाणी, पोकार, चोपडा आदि शाखात

विभाजित होते. त्यांनी पिराणा पंथ स्विकारला होता. विक्रम संवत १५ व १६ व्या शतकात त्यांनी आपला मूळ हिंदूधर्म टाकून मुस्लीम मत स्वीकारले होते. इतर स्वजातीयाशी यामुळे संघर्ष होऊ नये. म्हणून गावोगावचे सत्पंथीयांनी स्थानांतर करुन शिकरू गावी जाऊन आपले सहोदर समान स्वधर्मियास मिळून एक नवी जात बनविली. गुरू मुस्लीम व आचार, पोषाख, रहन,सहन रीत हिंदूचीच राहिली, केवळ वार्षिक भेट पिराणात ते पाठवित. पुढे धर्मगुरू प्रागजी काकांनी त्यांना नखत्राणा गावी एकत्र सभा जमवून पौष वद्य १३ संवत १८३२ रोजी हिंदूधर्म त्याग करून मुस्लीम मतानुयायी बनविण्याकडे झुकविले. यामुळे त्यांची हिंदूधर्माशी असलेली नाळ तुटत गेली, व ते बहुअंशी मुस्लीमात परिवर्तीत होऊ लागले. (गुजराथ सर्वसंग्रह, पृष्ठ १३७ ते ४२८ पहा) असे वर्णन डॉ. पटेल लिखित कुलमी क्षत्रिय पाटीदारोंका इतिहास, पृष्ठ १३८ व १४० वरून कळते. अधिक माहितीसाठी "श्री सत्पंथ संप्रदाय स्वरूप व कार्य" लेखिका सौ. ज्योति सुरेश पाटील, जळगाव व "सत्पंथ विजय" प्रकाशक - नाटू देवराम महाजन, फैजपूर हा ग्रंथ पहा.

स्वामी नारायण पंथ :- यानंतर स्वामी नारायण साधूंच्या संपर्कात आलेल्या रेवापर गावच्या केसरी पटेल यांना आपल्या पूर्वजांनी पीराणा पंथ स्वीकारण्याची चूक कळून आली. त्याने हिंमत धरून पिराणा पंथाचा त्याग करून स्वामी नारायण पंथ स्वीकारला. त्याला पीराणा पंथीय स्वकीयापासून बराच त्रास झाला. पण त्याने आपला हट्ट सोडला नाही. त्यानंतर स्वामी ज्ञानानंदने गाढ सीमाचे विख्यात पंडित पीतांबरजीचे सल्ल्याने एक एक गाव पिराणा पंथियांचे पंजातून मुक्त करून परत वैदिक धर्मानुयायी बनविले. स्वामिजींचे परदेश गमनानंतर पिराणा पंथियाकडून हा नवपरिवर्तीत वैदिक धर्मानुयायींनी बराच त्रास झाला.

नंतर पिराणा पंथातून मुक्त होण्याचे कार्य श्री. नारायणजी रामजीभाई मिस्त्री, राहणार ग्राम विराणी, तालुका नखत्राणा यांनी केले. नारायणाने राजकोटजवळील ढोलाराचे महानुभाव ज्योतिषी रामेश्वर मोरारजीच्या सहाय्याने काठीयावाडात बिल्खा गावी येऊन नथुराम शर्मांचे सल्ल्याने आपल्या मित्रांसह नाशिकला प्रायश्चित घेऊन उपवित धारण केले. या ७ परिवर्तित जनास इतरांनी त्रास दिला. शेवटी स्वामी नारायण संप्रदायाच्या सहयोगाने शेकडो पिराणापंथी मूळ वैदिक धर्मात परत आले. त्यानंतर आपला पूर्वेतिहास जाणण्यासाठी शाहपूर इलाख्यात बारोट रामसिंहजी दोलजीद्धारा जुना इतिहास नखत्राणामध्ये पास झालेल्या प्रस्तावाने मिळाला.

स्वामी नारायण संप्रदायास उध्दव संप्रदाय असेही म्हणतात. या उध्दव संप्रदायाचे प्रवर्तक रामानंद स्वामी हे होत. रामानंद स्वामींचा जन्म संवत १७९५ (इ.सन १७३९) मध्ये अयोध्या येथे झाला. रामानंद स्वामींच्या पित्याचे नाव अजय व आईचे नाव सुमती असे होते. रामानंद स्वामींचे गुरू रामानुजाचार्य हे होते. या उध्दव संप्रदायाची स्थापना संवत १८११ (इ.सन १७५५) मध्ये झाली. या संप्रदायाचे उपास्य दैवत श्री. स्वामी नारायण भगवान हे आहेत.

श्री. स्वामी नारायण भगवंताचा पिता "देवशर्मा" उर्फ हरिप्रसाद हे होत मातेचे नाव "बाला" उर्फ "भक्ति" हे होते. धर्मदेवाचे वडिल बालशर्मा व आई "भाग्यवती" हे होते. धर्मदेवाचा जन्म कोशल देशात इटारगाव येथे झाला. व भक्तिमातेचा अयोध्या प्रांतात "छप्पैया" येथे झाला. भक्तिमातेच्या पित्याचे नाव कृष्ण शर्मा व मातेचे नाव भवानी होते. धर्मदेवाचा जन्म संवत १७९६ (इ.सन १७४०) मिती कार्तिक शुक्ल ११ ला झाला. व भक्तिमातेचा जन्म संवत १९७८ (इ.सन १७४२) कार्तिक शुक्ला १५ ला झाला.

श्री. स्वामी नारायण भगवंत हे संवत १८३७ मध्ये चैत्र शुक्ल नवमीस दहा घडी रात्र व्यतीत झाल्यावर ता. ३ एप्रिल १७८१ रोजी अवतीर्ण झाले. स्वामी नारायणाचा जन्म उत्तर भारतात अयोध्याजवळ छप्पैया येथे झाला. स्वामी नारायणाचे वडील बंधू रामप्रताप, मधले स्वामी नारायण व धाकटे बंधू इच्छाराम हे होते. स्वामी नारायण भगवान "सरवरिया" ब्राह्मण जातीचे होते. त्यांचा सामवेद होता. व शाखा कौथमी होती. गोत्र सावर्णी होते. स्वामी नारायणांचे गोत्राचे भार्गव, सावेतस, वैतहत्य असे तीन प्रवर होते. मार्कंडेय ऋषीकरवी स्वामी नारायणांना हरि, कृष्ण, हरिकृष्ण, घनश्याम, निळकंठ ही नामे मिळाली. आठव्या वर्षी यज्ञोपवीत संस्कार झाला. अकराव्या वर्षी अगोदर त्याची आई व सात महिन्यांनी वडिलांना दिव्यगती प्राप्त झाली. स्वामी नारायणांनी आईला संवत १८४९ मध्ये कार्तिक शुध्द ११ (इ.सन १७९२) च्या दिवशी दिव्य गती दिली. व पित्याला संवत १८४८ मध्ये ज्येष्ठ वद्य ४ (इ.सन १७९२) ला दिव्य गती दिली. स्वामी नारायणांनी संवत १८४९ मध्ये आषाढ शुध्द १० दिनांक २९ जून १७९२ रोजी गृहत्याग केला. स्वामी नारायण भगवान ११ वर्षे ३ महिने ३ दिवस घरी राहिले. नंतर मृगचर्म, कौपिन, मुंजेची कटिमेखला एकहाती पलाश दंड व दुसऱ्या हाती कमंडलू, भिक्षापात्र, पाणी गाळण्यासाठी वस्त्राचा तुकडा, खांद्यावर यज्ञोपवित, गळ्यात तुलसीमाळा, शालिग्रामचा बटवा व चार सारांचा गुटिका इतक्या साहित्यानिशी स्वामी नारायणांनी ७ वर्षे १ महिना, ११ दिवस वन, विचरण केले. या काळात संवत १८५६ मध्ये श्रावण वद्य ६ रोज बुधवारी संगवकाळी (इ.सन १७९९रोजी) प्रथम लोज गावात आले. लोजगावात रामानंद स्वामीचे शिष्य मुक्तानंदादी ५० साधू पायविहिरीच्या परिसरात रहात होते. त्या स्वामी नारायण भगवान व रामानंद स्वामीची भेट संवत १८५६ ज्येष्ठ वद्य १२ तारीख १९-६-१८०० रोजी पिपलाना येथे झाली. तेथे कार्तिक शुध्द ११ ता. २८-१०-१८०० रोजी रामानंदांनी स्वामींना महादीक्षा दिली. स्वामी नारायणांना सहजानंद व नारायणमुनी ही नावे मिळालीत. स्वामी नारायण जेतपूर येथे कार्तिक शुध्द ११ ता. १६-११-१८०१ रोजी वयाच्या २० व्या वर्षी रामानंद स्वामींचे शिष्य म्हणून गादीवर बसलेत. रामानंद स्वामी "फणेणी" येथे संवत १८५८ रोजी मार्गशुध्द १३ रोज गुरुवार ता. १७-१२-१८०१ ला अक्षर धामात गेले. व नंतर १) अहमदाबाद २) भूज ३) वडताल ४) धोलेरा ५) जुनागड ६) गढपूर येथे मंदिरे बांधलीत. स्वामी नारायणांनी वडताल प्रदेशाचे गादीवर पहिले आचार्य रघुवीर महाराज व अहमदाबाद

प्रदेशाचे गादीवर १ ले आचार्य म्हणून अयोध्या प्रसादजींची निवड केली. स्वामी नारायणांनी संवत १८८२ माघ शुध्द ५ वसंत पंचमीस दिनांक १२-२-१९२६ रोजी वडताळ येथे "शिक्षापात्री" लिहिली. यात २१२ श्लोक आहेत. त्यात वैदिक धर्म प्रतिपादक स्वामी नारायण संप्रदायाचे बंधारण (नियम) आहेत.

२८ वर्षे ५ महिने २७ दिवस इतका सत्संग केल्यावर ४९ वर्षे २ महिने १ दिवस वय झाले. व श्री स्वामी नारायण भगवान संवत १८८६ ज्येष्ठ शुध्द १० तारीख २८-६-१८३० रोजी अक्षरधामात गेले. वडताल गादीवर १. श्री रघुवीरजी महाराज, २. भगवत प्रसादजी महाराज, ३. बिहारी लालजी महाराज, ४. लक्ष्मी प्रसादजी महाराज, ५. श्रीपती प्रसादजी महाराज, ६. आनंदप्रसादजी महाराज व हलीचे विद्यमान असलेले ७. नरेंद्र प्रसादजी महाराज हे सात आचार्य झाले, तर अहमदाबादचे गादीवर १. अयोध्या प्रसाद, २. श्री केशव प्रसाद, ३. श्री पुरुषोत्तम प्रसाद, ४. श्री वासुदेव प्रसाद, ५. देवेंद्र प्रसाद, व हली विद्यमान तेजेंद्र प्रसाद महाराज झालेत.

आपण आचार्य, राजा राजाची माणसे व स्त्रिया यांच्याशी कधीही वादविवाद घालू नये. स्वामीनारायण यांचे विशिष्ठ द्वैत मत होते. अधिक माहितीसाठी श्री. निळकंठदास (वडताल) याचा श्री भगवान, श्री स्वामी नारायण यांचे जीवनचरित्र ग्रंथ पहा. शास्त्रीजी महाराजांनी बोचासणजी श्री अक्षर पुरुषोत्तम संस्था संस्थापिली. संस्थेचे "स्वामी नारायण अक्षरपीठ", शाहीबाग रोड, अहमदाबाद - ३८०००४ येथील स्वामी नारायण प्रकाश "मासिक, स्वामीनारायण पत्रिका नावाने साप्ताहिक, "प्रेमवती" नावाचे त्रैमासिक ही प्रचारपत्रे निघतात. बोचासण तालुका बोरसद, जिल्हा खेडा गुजराथ हे अक्षर पुरुषोत्तम संस्थेच्या गादीचे मुख्य मंदिर आहे. अधिक माहितीसाठी "स्वामिनारायण" मंदिरात आम्ही ७ एप्रिल १९८८ ला जाऊन माहिती मिळविली. अक्षरपीठ, शाहीबाग रोड, अहमदाबाद ३८०००४ येथील "स्वामी नारायण प्रकाश." कार्यालयातूनही काही माहिती मिळाली. तसेच कुलमी क्षत्रिय पाटीदारोंका इतिहास, ले-डॉ.पटेल यात एक प्रकरण आहे ते कृपया पहा.

अशा रीतीने ४ अध्यात्मसंप्रदाय लेवा पाटीदारांच्या वेगवेगळ्या घटकांकडून आपआपल्या पसंतीप्रमाणे व्यक्तिश: निवडले आहेत. ह्यापैकी ज्यांना ज्या पंथाबाबत अधिक माहिती हवी असेल त्यांनी १) **वारकरी पंथाबाबत** :- १. पंढरीस येणाऱ्या भाविकांसाठी मार्गदर्शिका, प्रकाशक-एम्.रामस्वामी आय.ए.एस.कार्यकारी अधिकारी श्री. विठ्ठल रुक्मिणी मंदिर समिती, पंढरपूर, जिल्हा सोलापूर महाराष्ट्र, २. वारकरी पंथाची चैतन्य संप्रदाय परंपरा (साद्यंत झेंडुजी बेळीकर शाखा) पृष्ठ ३५+२०१ मूल्य १०० रु., लेखक - शंकर विठोबा पाटील, संचालक चैतन्य प्रकाशन, दुधलगाव बुद्रूक, ता. मलकापूर जिल्हा बुलढाणा, (महाराष्ट्र) पिन - ४४३१०१ हा ग्रंथ व ह्याच प्रकाशनाचा ३. शंकर विठोबा पाटील लिखित वारकरी पंथाचा इतिहास (कालसूचीसह) पृष्ठे ३४+१९९ मूल्य ७५ रु.हे तीन ग्रंथ पहा.